

Erik Yvell

Den pölen
gör mej
huvudbry

Erik Yvell

Gud Fader och dypölen

I denna pöl
bland gräs och slam
bor Gud så stor
och allvarsam.

I minsta liv
han tar gestalt.
Mikrobens väg
han har befallt.

I Långben
som på vattnet gnor
och i vart yngel
Guden bor.

Den pölen gör mej huvudbry
—jag är ju själv blott jord och dy!

Emil Hagström

*Den pölen
gör mej
huvudbry*

Snigeln

Saknar skal och är skyddslös.
Lämnar bakom sig ett slemmigt slädspår.
Drar sig framåt i omätbar hastighet.
Hinner ändå med sitt dagsverke.
Ställer till det i odlingar och växthus.
En delikatess, anser gourmeter.
Tycks ta dan som den kommer
men är ständigt påpassad av fåglar.
Vips är den upphunnen och -äten.
Skyddslös, skallös.
Ett vitt slädspår lämnar den bakom sig
på kålbladet.

Bokboden
Nedre Tjärna 104
785 30 GAGNEF
Tel/fax 0241-61809
E-post bokboden@telia.com

Snäckan

Bär sitt hus med sig,
antennerna är skärpta horn.
Som en teveavgiftskontrollant
drar den fram över gräs och jord.
Äter en stund av ätbart,
sover en stund i sitt skalhus.
Äter sig åter fram i timmar
och i bästa fall veckor.
Och ut kliver så skon
som inte såg genom halvsulningen,
eller klöven som bara klev
mellan komockornas interpunkteringar
i betet och hagmarken.
Slem och skal.
Aldrig fälls den för hög hastighet
mellan grässtrån och björktelningar
eller för ostadig, onykter framfart.

Gråsuggan

Alltid på undersidan
av kvarlämnade bräder,
glömda leksaker, stenar
framlever den sina dagar
som i ett drivhus utan ljusinsläpp.
Förekommer i ett trettiotal varianter.
Bland dem finns klotgråsuggan,
som kan maskera sig till en bälta
och likna en avskalad apelsin
som grånat i köttet.
Gråsuggan bryter ned och omvandlar
som en kommunal kompostkvarn
men icke reglerad av kollektivavtal,
utanför alla pensionskvoter och system
och icke omnämnd i dagsnoterade termer
där Dow Jones och Nasdaq förekommer.
Vilken oerhörd skräphög klotet skulle vara
om inte dessa de små munnarnas styckare
tuggade sig fram genom plank och bräder,
leksaker från Brio,
onämnbare bindor och tamponger
och slutligen dig och mig
på den yttersta dagen.

Tusenfoting

Dubbelfoting eller enkelfoting.
Växtätare och rovdjur.
Skrämmer mer
än visar sin vettskrämdhet.
Gillar fuktighet och matkällarmiljöer.
Kilar på, döljer sig
som en skuldmedveten.
Äter och äter, bryter ned
och avsondrar det,
ur vilket annat kan uppstå.
Vore något för en inhemsk skoindustri
att sko och halvsula
och för putsmaskiner att borsta.

Spindeln

Sitter mest hopburrad
som en ugglan på en gren,
vaksamt registrerar den.
Så fort något fäster i nätet
far den ut ur sitt gömsle.
Mest studerar jag dem själv
hopfälld som en krok
på hemlighuset.
Sällan något att vittja,
ibland hänger några myggben
eller ett par flugvingar kvar i nätet.
Oftast är det tomt.
Jag erinrar mig en middagsrast
under en skogsröjning
att en svår strid uppstod mellan en broms
och en luden spindel.
Jag såg på och lät det ske
inför mina ögon.
Bromsen surrade länge och slog
men långsamt tystnade den,
dödsmärkt låg den och suckade.
Sol och vind spelade över gräs och busk
som om inget hänt denna dödens dag.
Mycket väsen, mycket hull,
tyckte törhända spindelhonan.

Silverpilar

Stockholmaren som förrättade sitt tarv
mötte dagens enda levande varelse
med byxorna nedhasade
och baken blottad.
Kvickt for de över klinken,
ett stycke upp efter kaklet,
fann kanske ett akademikermjäll
eller ett fnas litteratordoktorhud från en tå.
Silvrig försvann den genom en putsspricka
eller oftare ned mellan rensvallrets fog.
En renhållare som inte mantalsannoteras
eller räknas till husdjuren
i allmännyttans lägenheter.
Hur kunde han ha blivit så ensam
bland de levande, litteratordoktorn
och debattören, sen blyertsen brutit sin spets
och utbrändheten och livsledan
förvandlat honom till en obehövd
och ett tal bland förtidspensionärer?

Gräshoppan

Ett litet kräftdjur som lämnat sjön,
sa en biologilärare skämtsamt.
Uppträder världen över
i en mängd hoppglade varianter.
Av de svenska stråkgnidama
är nästan samtliga vegetarianer.
Vill man höra en fullt orkestrerad
sammansättning av bakbensgnidare,
bör man fara till Skattlösberg
första söndagen i augusti kl 15
och sätta ned rona och matkorg
på slätteråkern vid diktarstugan
i Luosa.

Vårtbitaren

Till skillnad från gräshoppan
livnär den sig på insekter,
små spindlar i synnerhet.
Spelar med vingarna
tätt sammanknutna,
gnidningen når höga intervall,
som lomhörda sällan uppfattar.
De långa, antennlike, spröten
skiljer dem från gräshoppan.
Gräsgrön flyter den ihop
med allt vajande, skrapande
sisande i sommarängen.

Syrsan

Blir ofta tagen för ett själlöst kryp.
Mänskan dömer ofta hunden efter håren.
I andra kulturer, rysk och engelsk,
ansåg man syrsan vid härden
vara ett tecken på hemtrevnad.
Hussyrsans melodiska drillande
förmår idag inte tränga undan
stereoljud och flämt från datorer
och cd-spelare.
Att hålla syrsor som husdjur
lär dock vara angenämt,
anger mer lyriska läroböcker.

Jordlöpare

En skalbagge man ofta möter
i mörka rum och fuktiga källare,
under bräder,
i tuvor spaden vänt
vid husgrunden.
Den lyser till som en svart punkt,
urskakade en boklig klassiker,
och gömmer sig för solen,
skygga som troll
i Mojeberget.

Nyckelpigan

Ingen drämmer en dagstidning
över det prickiga skalet.
Bärs i stället alltid ut försiktigt
om den råkat flyga in i ens kammare.
Sista försändelsen
Werner Aspenström sände mig var ett vykort
med klisterbilder föreställande just nyckelpigor.
Sävliga i sin verksamhet framhärdar de,
trygga i sitt kamouflage.
Kommer farande
på korta, runda vingar
som färglagda hagelkorn
och intar högsommargrönskan.

Mjölbaggen

Trivs i murkna stubbar
och fågelbon,
där de lever på de bevingades rester.
Ljumma sensommarkvällar
flyger de,
slår som stenskott mot vindrutan.
I kärlet med mjöl
blir de sällan uppskattande mottagna.
Ses som ohyra och snyltgäst.
Ändå deltar de i tidens
ständiga nedbrytning,
levandets metamorfos.
Ur mullen uppstod allt.
Jord skall allt åter varda!

Dödgrävaren

Utför sitt värv i tysthet.
Verksam i förruttnelsen.
Ser inte till storleken.
Begyinner i ena änden,
avslutar i den andra.
Gör ett sanitärt dagsverke
som imponerar.
Gräver och gräver,
baxar och bryter,
och förflyttar det döda
djupare och djupare i jorden.
Bordsskicket ska inte tydas
med mänskliga later.
Vem har inte plågats av herrskapsfjås?
Dödgrävaren slipper frack
och bonjour,
långklänning och sidenfras.
Äta och skita är livets gång,
om fritt eller hukad på avbarkad stång.

Knäppare

Sprättkusarna utför akrobatiska konster
mitt framför våra ögonljus
utan att erlægga nöjesskatt.
I handböckernas beskrivningar
av deras sprättförmåga
förleds man stundom tro
att de förläst sig på kursböcker
för verkstadssnickare
på mellansvenska AMU-center:
”En liten tapp skjuter in i ett motsvarande ur-
tag, och genom att djuret rätar ut sig samtidigt
som det med stor kraft låter tappen
gå in i sitt urtag
flyger det någon eller t o m några decimeter
upp i luften”.
Ofta glansiga, liksom metallöverdragna
i en hård klädedräkt,
i vilken de framträder som taskspelare,
jonglörer och trolleritrixare.
Finns dokumenterad i 8 000 arter.
Hoppar och har sig
i murket trä.
Äter och skiter sig fram,

skadar stundom det räntabla och börsnoterade.
Hopp
och hoppсан! i galen tunna
eller i råkostsalladen
i gröngräset på picknickfilten.

Tordyveln

Far som bevingade blå mopeder
ljumma sommarkvällar.
Eller strövar långsamt
och med övervikt
på barriga skogsstigar.
Vackra intill förföriskhet,
men utför ett veritabelt skitjobb.
Glansiga som iförda sotarfrack.
Trivs i all slags spillning,
drar gånger som en gruvarbetare
borrar orter i gråberget.
Äter och portionerar ut avkomman.
Så mycket skit
som finns dolt i svenska kommuner
borde tordyveln fridlysas
och avtecknas på kommunala emblem,
brevhuvuden
och sockenfanor.

Ollonborren

Knubbig och skadlig,
insamlare premierades på 1800-talet.
Hör till bladhorningarna.
Käkar på som saknades botten,
förökar sig.
Larven är tjock som en landsortspräst
och kallas lite varstans för fettpölsa.
”Om man idag skulle insamla
lika många skadegörare bland människorna
som bland ollonborrarna,
skulle måhända ett helt län behövas
för att föda de mänskliga marodörerna
hållna i karantän under ständig uppsikt.
Men så länge de tvåbenta marodörerna
dock är räntabla ...”
Som en mollstämd fältbiolog
krystade till det
och bekymrat rev sitt grånande skägg.

Humlor

Humlor är som påbyltade käringar
som hänger över godbitarna
vid ett marknadsstånd.
Skapade för sin biotop
och satta i verksamhet.
Inga fartvidunder precis.
Surrar som värst vid inflygningen
till en spiksläpet masonit
på en flagnig sommarveranda,
eller mellan lockpanelen
där en hartskvist släppt.
Humla i klöverblomma
på en klöveräng.
Svenskaste svenskbilden
av alla.
Brum!
så in under härdade masonitskivan.

Bin

Samhällsbyggare
och hållna under uppsikt.
Här gäller kollektivet,
att vara en i ledet,
en hemdragare
som en rödmyra.
Flyger tur och retur
som en ordonnans
mellan blomtuppor och fruktträd.
När jag begynte tredje folkskoleåret
fick jag som skolkamrat
Stig Ernfridsson.
Mitt första intryck av honom
har aldrig utplånats.
Dagen innan skolstarten
i Hushagsskolan
hade han fått ett bistic på kinden.
Han såg ut som en skämtteckning
av den franske "pärontecknaren"
Honoré Daumier, vars teckningar
dolts i en seminarists lärobok i historia.
Av denna händelse och dess
outplånliga intryck har jag lärt respekt
för de bevingande nyttobringarna.
Stickas kunna de ock, ordentligt!

Sandödlan

En nyckel för den
som söker utgångspunkt
till mitt skrivande.
Ödlans bakkropp kan ryckas loss
när fara inträder.
Ödlan kan sätta sig i säkerhet,
men lossrivandet av bakkroppen
sker icke utan stor smärta.
Att behålla livhanken
är tvivelsutan inte alltid behagligt.
Om lossryckandet sker för sent på hösten,
kan svansen inte nå någon längd
och därmed är reservnäringen begränsad.
Ogynnsam övervintring
kan bränna slut på all lagrad näring
långt innan vårsolen återvänt.
Men viktigast av allt,
svansen blir aldrig så lång som tillförne.
Svansviftningen blir aldrig mer densamma!
Den som förlorat det skönaste,
stämmer sitt instrument
i ett lägre tonläge
och mister den självklara egentron.

Paddan

Slemmig var hon och grovhudad,
spärrade upp sig till en boll,
spjárnade emot.
Runt, runt sam hon i plåthinken
från frukosten till lunchen.
Dagen efter,
när vi undersökte vårt fynd,
låg paddan död i hinkens botten.
- Hon kunde varken simma
eller hoppa, klossan, sa Nils.
Själv glömmer jag henne aldrig.
Ständigt är hon närvarande som en skuld.
Jag var ju paddans baneman
och hinken var min oskyldiga mosters.

Ormslån

Ålar sig sävligt varje vår
ur komposthögen vid fäbodvreten.
Isnålar genomborrar ännu avfallet
och i stackens botten är tjälen ännu fjättrad.
Långsamt, nyväckt,
tar den några stela slingrande rörelser
bort mot vissentuvorna,
rallarrosens bruna, brutna stänglar
och vitsippornas halvöppna kalkar.
I folkskolans naturlärabok,
den som längst bak innehöll
kapitlet Släktets vidmakthållande,
ett stycke vi aldrig nådde fram till,
förklaras ormslån vara ett nattdjur.
Skrämd ur sitt vinteride
slingrar den långsamt vidare
till en tryggare, tätare tuva
eller en säker hålgömslestubbe.

Snoken

Snoken är inte bara en boktitel
av den bittere arbetarförfattaren
Eskil Gustavsson i Gävle.
De förekom livs levande,
i synnerhet i min barndom
vid fäbodvreten.
Två klossor räddade jag
i barnslig nit från snokens käftar.
Allt förtärs slutligen
i den stora metamorfosen.
I den riktigt tysta världen
där varje grässtrås vajning
ger ett svagt, knappt hörbart eko,
då i min ungdom, sjuk och betryckt,
satt jag en eftermiddag blickstill
för att riktigt kunna höra rösterna ur gräsen,
löven, grenarna och underjorden,
då kom från ingenstans en snok ålande.
Jag filmade den med en dubbel-8.
Idag är filmen gulnad och blek
precis som min ungdom.
Något rör sig i den suddiga massan.
Men minnet är tydligt, nyintaget.
En händelselös dag med böcker,
en ärvd smalfilmskamera och en ålande snok
och en enslig, förlorad ungdom.

Huggorm

Solade sig gärna tidiga mornar
utanför vårt fäbodfejs.
Återkom till samma stock
eller gräsplätt.
Iakttog varje mått och steg,
varnade, för att inge respekt.
Ibland sänkte vi dem i dödens sömn,
oftast fick de försvinna
i någon alstubbes håla
eller tuvas labyrint av rötter.
En gång i en klenvedsblecka
jag røjde och högg klenmassa i
öster om sjön Länsan,
kom en huggorm ringlande
över de avskalade bitarna
när jag reste upp veden i trianglar.
Hjärtat for upp i halsgropen,
och i skir skräck
högg jag besinningslöst huvudet av den.
Jag fick sätta mig på en massaveds bit
och lugna ned mitt upprörda sinne.
Ännu 40 år senare kan jag erfara
samma isande känsla som den gången,
det året i den gallringsblecken,
när livet var ungt och lekte rått med mig
som den tvekluvna huggormstungan.

Mullvad

Det högsta goda är själens harmoni,
skrev Seneca, en samtida
med tideräkningens begynnelse.
Vad mullvadens högsta är vet ingen.
Den gräver, med väldiga labbar.
Som lekte den jordbävning,
vräker den upp jord och förna.
Jordens okända ledningar
drar den sicksack genom trädgårdar och åkrar
och reser upp två tum höga eruptiva kullar i
skog och äng.
Ofta låg mullvadar döda på biskopsstigen
till postlådan 5930 i Skagen i Tiveden.
Svala, isiga höstdagar
med lövtunn is över grusvägshålor,
när vi väntade brev från stora världen,
fann vi dem glansigt sköna
avdöda, slutgrävda.
En stor förmögenhet är en stor trældom, s
krev samme Seneca.
Att ha matjord i fickorna är ändå bara
just det: matjord.
Att leva, Lucilius, är att göra krigstjänst,
skrev också Seneca
Den satsen är giltig för både mullvadar och
människor.

Näbbmus

Saknar okbågar
vilket gör den unik bland däggdjuren.
Blir sällan äldre än halvannat år.
Utvecklar en enorm aktivitet,
äter vissa dagar lika mycket som sin egen
kroppsvikt.

Återfinns ofta ihjälbitna
på grusvägar och skogsstigar.
Den musrika vintern 1975
gick möss av allehanda slag inomhus.
Huskatten Sota gjorde vad den kunde,
men näbbmössen undvek hon,
dödade dem inte ens.
Näbbmössen fräste och gjorde formidabla utfall
om de fastnat olämpligt i fällan
och fått behålla livhanken.
Bättre renhållare lär knappast finnas.
Ändå är jag sen skogshuggaråren
ingen hyllare av ludna marodörer.
Att varje måndagskväll krypa ned i en slaf
prickad med råttskit är inget arbetsnöje precis.
Något annat att krypa ned till bestods icke!

Igelkott

I Blåns på baksidan
av Bergslagspostens redaktion
i Grängesberg,
härskade en stilla frid,
långt ifrån rubriker
om politisk pajkastning,
eldsvådor, familjeintriger
och konjekturer upp och ned.
Här kunde jag sitta och begrunda livet
och föra nyktra samtal
med sjukpensionären Hugo Skåhl,
höftstel och utsliten
och förre järnvägaren Oscar Roslin.
Då kom den småskyttlande
från granntomten med pensionärslängorna,
där salvationisterna söndagskvällar brukade
framträda,
eller från gatan utanför mot frisören,
som hängt en gummiautomat på väggen.
Den löpte iväg till sitt matställe
som den tyska familjen ställt i ordning.
Sällan ser man numer igelkottar

annat än som köttslamsor
på vägarna kring städer och villaområden.
Varför vi människor älskar igelkottar
vet jag faktiskt inte.
Kanske för att också vi önskade oss ett skinn
som reste taggarna utåt mot en hotande
omgivning.

Alla taggar ut, heter det ju.
Kanske vänder vi allt för ofta taggarna inåt,
mot oss själva i en förödande självkritik.
Aristoteles dialog och Sokrates majeutik
tycks ha fallit i glömska
som utvecklingsförbättrare.
Idag tycks gälla blott: för eller emot.
Dialogen är till för att utveckla
förehavanden och förhållanden,
på arbetsplatser, i familjen.
Därpå kan jag fundera och erinra mig
den stilla sommaren år 1966
när så mycket i mig brast sönder,
att det ändå fanns en stundens frid den timme
igelkottarna kom kyttlande över gården och till
den utsatta matskålen
den tyska familjen ställt ut till dem.

Eptesicus nilssoni

Barndomens skräckfilmer
med varulvar och frankensteinrar
lade sordin på fladdermusupplevelserna.
Över vår lilla åkerplätt
där vi en bit in i skymningen
dängde fotbollen mellan oss
kom de farande ur buskagen
som klätt sig i höstlig skrud.
Bruno föreslog, lärd av sin brorsa Håkan,
att vi skulle kasta upp näsdukarna
som klutar i luften.
Läderlapparna vek elegant förbi dem
och försvann som streck i den beskuggade skogen.
Alla håliga träd och öppningar
i kvarhållna utgårdslador,
brukar jag stå avvaktande under
i skymningen.
När man minst anar det dyker de upp.
Drar samma stråk varv efter varv
som for de i en dold rundseglarbana.
Vid fäbodvreten skulle de behövas i hundratal,
för där är insekterna en veritabel plåga.
Egenartade är de, läderlapparna,
som skapelsen själv
i sin gåtfulla uppbyggnad.

Fältharen

Vartenda äppelträd hade den angripit,
rispat djupa spår i barken,
veden lyste naket bar.
Farsan svor och förbannade,
skyllde på mina skidspår.
Allt jag företog mig,
gick mig emot.
Aldrig fick jag lyckas.
Jag var ett problem från födseln.
Jag föddes för tidigt,
var liten och klen,
matvägrade.
Jag var bara skinn och ben.
När jag var nio fick jag tics:
grimaserade, räknade av tvång,
blinkade som ett fyrtorn.
Också den tyska haren i trädgårdn
hade letts dit av mitt skidintresse.-
Farsan pytsade tjära på den nakna veden.
Något träd dog väl, andra tog sig
och gav rikliga äppelskördar.
Den nakna veden vallades över av bark.
Ändå kan jag känna barndomssmärtan

och närheten till gråt
när jag minnesfiskar i mitt liv.
Allt jag företog mig redan då
som barn, på skidor av björk,
gick mig emot och blev fel.
Skuttade gjorde den,
räddhågad, långörad.
Som en skälvande hare,
tryckt mot jordens förna,
har jag känt mig
hela mitt ensamma, skuldyngde liv.
Den här dikten skulle jag vilja slippa skriva
och visa upp som legitimation
på hur jag verkligen erfarit livet.
Ändå är det nog ett sorgligt men beskedligt faktum
att jag tagit mig bättre ut
som en avfyrad spermafläck
på ett arbetarlakan i en imperialsäng.

Skvadern

Inför vår Herre äro vi alla smålänningar.
Skvadern är hare framtill och tjäder baktill.
Att kunna både skutta och flyga,
vilken tanke!
nysta runt trädrötter och sly,
sitta på gren och falka
för att blixtnabbt sicksackanda försvinna
bakom en rotvälta
eller en skogslada.
Krutstänk bär den
i båd' päls och fjäder.
Och är inte allt slutligen bara lånta fjädrar
och ett sicksackhoppande
för att till sist bli trogen samma brustna blick,
som lyst på stigen fram
av fantasi, lysmaskar och norrsken
här under himlens krökbacke i Thule.

Skogsharen

Knixar mellan buskagen.
Sätter sig på baktassarna.
Hör svagt, avlägset
en ugglas dova trumpet,
en vråks saxande vingpar.
Äter en stund,
kliver en stund.
Sätter av fjädermjukt
den gamla stigen,
det trygga stråket.
Plötsligt
lyfts den mot skyn
av starka klon,
blir borta
med dova
tungta vingslag.
Blott ljungen
och harsyran
skall framgent sakna
den nattliga samvaron.

Ekorren

Skiljer sig väsentligt från orren
och tjädern,
envingad som den är
och fjäderlös.
Är både fågel och fisk,
högt och lågt.
Kan tas för känguru
och brunråtta.
En sort i skapelsen
som ställer till det
och blir tillställd.
Kan sällsynt någon gång
bli ettrigt aggressiv,
river då sår på den valkigaste arbetsnäve.
En formidabel tiggare
vid bykaféer.
Sitter i granen i barnvisan,
förnumstigt skalande kottar.
Mården hänger ekorren
ständigt i bakhasorna.

Räven

Stryker gårdar omkring
med en utsvulten uppsyn.
Snor kring tuvor och träd,
tar sällan ett större djur.
Stökar kring utställda soppåsar
och jagar på försök
någon enstaka katt
upp i nattliga äppelträd.
Skabbig söker den hägn bland bebyggelsen,
skyr då sällan dagsljuset.
Letar och löper.
Skäller ibland.
Dör ofta för hagelskott.

Bävern

En wallenbergare
som verkar utan att synas.
Fäller stam på stam
till synes utan plan
och alltid utan byggnadslov.
Dämmer upp och stagar,
fyller på stam på stam.
Sedd: sällan.
Hörd: ibland.
Ofredad avger den en pisksnärt
med en ljudstyrka i decibel
som när en wire brister.
Byter trakt, tar om.
I bäck, i utflöde;
stam på stam.
Någon sällsynt gång
kan man upptäcka en bård,
som efter ett illa skränkt sågblad,
dela Mojesjön i två hälfter.
I tjänlig väderlek
och utan solblänk i vågtopparna
kan man uppfatta en våt skalle
försvinna ur kikarsiktet i vattenbrynet.

Grävlingen

Bökar omkring i åkerkanten,
kör in trynet och drar ut det.
Hittar godbitar andra ratat.
Den förtalades lilla torp
stannar den vid i skymningen,
äter av kompostens blad
och spadresten.
Tar sig vida omkring
i en biotop av övergivet lantbruk,
hastigt bortflyende sommargästers tun
och den i tystnad ruvande uggleskogen.
Sover i en inskogad hölada med eternittak.
På avstånd ser han bokhyllornas rader
i den förtalades lilla sal
där läslampan brinner ständigt till midnatt.

Hermelin

Söker husly på olägliga ställen
i sommarstugor och torp
som inte diktats vid skorstensstocken.
Tar skyl i virkeshögar
och risbrötar,
stjäl liv från gärdsmygen.
Vintertid kan man se ett svart
utropstecken
skära klyftor i nysnön.
Sommartid erfar man en brun ekorre
som bär sig bakvänt åt
på avstånd.
Nyfiken,
dock aldrig riktigt närgången.
Kattens förmåga att bida tiden
håller dem på avstånd
från bebodda glesbygdsåkar.

Rå

Med en akter
som utspärrade dammvippor
försvinner rådjuren
utför Badelundaåsens branter.
Svaga knäppningar förtonar,
ris bryts.
Så en tung skoglig tystnad.
Skygga som nervsjukingar
dyker de upp,
betar en stund,
försvinner i löv och gräs.
En finsmakare av floran,
föredrar rallarros.
Gracila hoppare vid gårdsgårdar
och dikesskärningar.
Verkar sällan ha särskilt bråttom.
Ställer till det i trädgårdar
men får merendels hållas.
Värmer stugsittaren om hjärtat
som en domherre vid fågelbordet.
Sällsynt som skottår
vid 1800-talets mitt,
decimerad; avskjuten.
Sträcker sin räjong långt norrut
men sällan bortom polcirkeln.

Älg

Stiger som en lantmätare
med väldiga kliv över myrarna.
Hinner ändå fram till kvällen
mumsande som tid icke fanns.
Kliver över gårdsgårdar
och lägre väghinder.
Fnyser ilsket åt närgångna,
repar vidare i lövruskan.
Stångar och kliver,
äter och bidar.
Vaksam stundom
som vore alla pipor
livssläckande studsare
dolda bland storstammiga furor
på utskogen.

Myran

Hon är en arbetsmyra bara
som strävar med ett strå
till stacken
som strävar strån
till stickestacken
men endast sömnen
hennes lön.
Och ändå är det drottninghonan
den ouppnåeliga för arbetsmyran
som driver henne oförtrutet
dra sitt strå,
sitt korta, långa stickestrå
till stickestacken.
Ändå är hennes stickdragsträckel
en myras enkla sätt
att dela universums möda.
Och denna ovetbara mödas dagsverk
är arbetsmyrans törne-
eller kungakrona.

Vesslan

Sällsynt men förekommande.
Kastvedshuggarens ryggsäck
taxerade den,
ertappades men försvann
med bullpåsen.
Dök småtjattrade huvudstupa
i ett hål i skarsnön,
kikade fram ur nästa,
en stamlängd från klyvkilarna.
Skymtar frami vedtravar
där huggaren lirkat kluvorna
”mest för torkens skull”.
Bara svanstoppen som en vipa i snön,
en interpunktion
mellan gallringsstammarna
och de meterhöga vedkasterna.

40 år efter krigsvintern
i Kybäcksheden
minns skogsarbetaren norrmännens akkurat,
våtvantarna, storhuggaren Isaksson
och vesslan i vedkasterna,
den som stal bullpåsen.

Mården

Tidigt på förvintern, på utskogen. Intill en slogtäkt,
lagd för fädot. I gryningsdagern stiger ångorna ur
tjärnen, djupt sänkt i dalskopian.

Efter det vi skärpt verktygen, dyker den upp. Sit-
ter spejande i den väldiga aspen, där spillkråkan
slagit sina trumvirvlar över dalen och lämnat efter
sig flisigt spill till att murkna i mossan.

Rör sig uppåt och nedåt. Som vore den i färd med
morgongympa.

Det var ett av de stora fria åren, sen farsan pen-
sionerats och kunde hugga skog utan ackordskrav.
Mest för att hålla spänsten, som han påstod. Åren
innan hjärnblödningen, stugsittandet och
trähästtäljandet; innan han i tystnad vände sitt
grubbel mot evigheten.

Så uppdagar mården oss, där vid ryggsäckarna.
Med kall andedräkt blåser vi kyla över termoskaffet.
Röken från drycken svävar i ringar omkring oss.

Så startar farsan motorsågen. Det är något av
åren innan förändringen inträder. Sen upphör alla
dagsverken tillsammans. Inbördes tystnar vi inåt.
Och vårt tal flyr bort som mårdens språng i
asparnas tunga skälvande kronor.

Kråkan

Grå som ett mänskoliv
som aldrig fått blomstra,
sitter den i vårplöjdan
näbbande efter föda.
Ibland ser jag den
på en stängselstolpe
intill Boställets hästhage
ruvande som över en oförätt.
Knappast någon skönsångare,
låter mest för att låta något.
Klappar sig utan arior.
Härmar bara sig själv,
kravlöst: kraaa!

Bergfinken

Sommartid tycks hannen
vikariera som sotare,
skallen är då kolsvart
som borsten på en sotviska.
Lyckas man upptäcka den
vintertid i Bergslagsområdet
verkar hjässan
garnerad med florsocker
från visans sockerbagare.
Precis som pilfinken
oftast tas för gråsparv,
är det legio att bergfinken tas för bofink.
Sparsam söder om Dalälven
men sågs senast vid fågelbordet
den 8 april år 2000
på fastigheten Tjärna 33:17
i Gagnefs kommun.
Sången mera orglande och ljusare
än grönfinkens, anser experterna.
På kvist kan den höja bröstet
och resa näbben
som en manlig solist på Operan.
Föredrar stundom magrare marker,
äter frön och insekter.
Äter och skvätter som allt och alla
i slott och koja

Törnskatan

Den sällsynta våren,
årtusendets första,
när göken ropade i väster
från aldrarna vid Österfors,
kom törnskatan
till vinbärsodlingen.
Hannen såg ut som kommen
från en herrskapsmaskerad
med ögonmasken ännu påtagen.
Honan något mera diskret tecknad
flöt in i vegetationen
och var plötsligt bara försvunnen.

Kajorna

Kajorna uppvisar bestämda åsikter
och ritual.
Sjunger inte, trallar inte,
småpratar sinsemellan
som sutte de högtidsklädda
på en bondebegravning.
Den 22 maj drar de mask
ur mull och gröngräs
och äter som vore jordkakan
ett nygräddat Leksandsbröd.

Tretåig hackspett

Den fredagen den 31 mars år 2000
i hackspettskogen,
inte den Bo Jonasson från Rismyr
beskriver i skogshuggarromanen
Kamrater under sveafanan,
utan hackspettskogen i dalgången
mellan Badelundaåsen
söder om tjärnen Kalven
vid Uno Wallins stuga,
gagnsjorden på Tuna-sidan i Dalarna,
just den fredagen i den skogen
är det jag upptäcker tretåingen.
Först slår där sig ned, på blindledningens
stolpkrön,
en antrasitglansig spillkråka,
den lyssnar med huvudet på sned,
den får mig att tänka på den katolske
ärkebiskopen Anders Arborelius
med den röda kalotten ...
- utan att slå ett enda slag i stolpen
far spillkråkan vidare mot Lasses änge.
På avstånd hör vi trumvirvlar
och det kyckande lätet.
Vid halvsjutiden på kvällen samma dag,
med några enstaka snöflingor singlarde

trots att himlen är ljus och genomskinlig,
inte gråfärgad som en blyertsteckning
sitter i varsin grantopp
en mager tretåig hackspett
och en gransångare,
som varnar.

Den tretåige tar samma sväng
som lekte den Följa John med spillkråkan.
Gransångaren försöker sig på några tonkliv
men kommer av sig
och är borta i dalgången
mot rännan där hinktråden hängde
som ett vetenskapligt underverk
i hela min barndom här vid fäboden.
En främling vitnade betänkligt
på 1950-talet när en blank hink
kom farande som en projektil
över hans huvud och ned i sjön,
för att i nästa stund skvalpande
med ett isande skrapljud i följe
vindlas upp till Badelundaåsens krön.
Långt in i skymningen, och nonstop,
står, icke avbruten av något
mer än Stockholmståget vid Duvnänsbron,
rödhaken för kvällsmusiken.
Rishögen ångar ännu rök
och glimmar het i hårda kol
natten igenom.

Gräsand

En fridens dag över badsjön,
som jag besökt hela livet.
Där går en gräsand med sina telningar
och knipsar hallon från låga plantor.
Idag är vi de enda badande;
det drar en narig vind förbi
med lite regn i byarna,
ändå är det kvavt
som före ett väderbyte.
Lokala knallar hörs på avstånd.
Åska förestår.
En tärna cirklar ständigt,
försvinner mot granskogen,
dyker, cirklar åter.
Det är en fridens dag,
en dag med bad och änder.
Vhääp, som ur en bastuba
signalerar andhonan.
Stockholmståget far över sandbanken.
Vhääp, som en sammandragning av:
"Vill inte fara med".

Morkullan

Enligt Tillhagens noteringar
var morkullan en gång en piga,
som sökte efter ett par bortgångna stutar.
Trött och otålig önskade hon sig
vara en fågel för att lättare finna dem.
Vips förvandlades pigan till en fågel.
Rosgucku, kallas den i Dalarna,
och myrsnipa i Ångermanland.
Flyter väl in i skogslandskapet
men avslöjar sig genom knirpandet
och det tunga gnisslande vingljudet.
I min barndom lade hon fyra
rödgula, brunfläckiga ägg
ett par tjegbredder från vår fäbodstuga.
Honan kände aldrig något hot från oss,
låg stilla kvar över äggen
eller flydde bara en kort stund från boet.
En dag var både ägg och morkulla'borta;
kanske räven, korpen
eller de ännu betande fäkreaturen
trampat sönder eller förstört morkulleboet?
Varje år har jag sökt henne på samma ställe men
hon har aldrig någonsin återkommit.
Ändå kan jag 46 år senare erinra mig boet,
morkullan och EM i Bern
med höjdhopparen Benke Nilsson i högform.
I Melbourne klarade Benke inte ens kvalgränsen.

Turkduvan

Femtioårig gästarbetare, som acklimatiserat sig. Om felsyn eller inte tvistar handböckerna, men den 16 maj 1949 sågs den i Halland första gången. Själv upptäckte jag den första gången strax intill Domsöndagen 1997. Först trodde jag det var en vanlig ringduva, som åkt kana i en spannmålssilo.

Andra gången jag erfor den, förstod jag att den rymt från en gravsten på körrgåln i Djura, falkande efter körkväktare Tåquist.

Pilsk som övriga duvsläktingar. Blåser som i rör ihållande, utan uppehåll: do doh do. Och så fyrhackigt kafferepspladdrande: hi hi hi hi. En tjåligt upprepande blåston, knappt uppfattbar, för all förbifarande trafik.

Gunnar Brusewitz ironiserar flitigt över duvor som kyrkfåglar. Helst ville han hylla fågelns fruktsamhet. I Österrike lär turkduvan klara fem kullar på ett kalenderår.

Johan Sebastian Bach blåste, som bekant, toner i rör med grövre fattning, hade tjugo barn men till detta hjälp av sina trenne hustrur. För denna kontamination kan man kanske framgent åka på en blåsning?

Håller sig till tätorter med reguljära förbindelser. Reflekterar inte över glesbygdsstöd. Tycks märkvärdigt EU-anpassad. Sedd mot nyfallen novembersnö, tecknar turkduvan sig mot

omgivningen som vore den bestruken med en imdov, mässingsfärgad men hastigt dunstande klarlack; en ton halvvägs gränsande till herrskapssärk, för att inte säga nött eller lagerskadad satin. Eller snarare i en skiftning erinrande om blaggarlakan fastfrusna på ett vintrigt klädstreck. Rentav kan, i ett åldrigt öga, fjäderfärgen närmast te sig som en gammelgös-ses handtvättade skogshuggarkalsippor, som aldrig doppats i Remol.

Slank, dock knappast svulten som en mannekäng med trådsmal midja som en geting, slinker den hastigt undan en uppvaktande kavaljer. Med sin långa stjärt får man vid uppflog ett ögonblicks intryck att det är ett förkrympt concordplan som gör en rivstart från en startramp.

Stationär kortare eller längre perioder. Utan att dra dit pepparn växer eller näbben räcker, inte nostalgiskt tvehågsen vid byte av bostadsort. Klassad är den som sanitär olägenhet i Malmö.

I Tjärna by i Gagnefs socken mantalsskriven under minst tre kyrkoår i revisor Nordkvists yviga granar.

Fruktsam som sagt. I fjol var de tre. En blid novemberdag i år, grå som en skiss i ett blädderblock, flyr sex slanka duvor med blåsvart halsring från fröautomaten vid Bokboden, byns boksprängda boklåda.

(24 nov 1999)

Lärkan

Husmanskosten tillhörde den inte.
Men Plinius skrev i en av sina 36 lärda böcker,
Naturals historia,
att lärkhjärtan, aska efter lärka
eller den stekta fågeln
spisad som helhet
verkade gynnsamt mot kolik;
dessutom botade den lomhördhet.
Tillredningen framgår inte hos Tillhagen,
som eljest i vissa detaljer är uttömmande,
ty bofinken tillerkänner han denna allmogevisa:
"Pigan å drängen!
På ängen!
Fy skäms!
Pigan å drängen!
På ängen!
Fy skäms!"
Ack ja, fädernas ogärningar,
från nu och i kullerullande evigan tid.
Förmodligen skulle det till många lärkor
för att lösa upp igenstoppade hörselgångar
på politiker och myndighetsutövare
i dessa tider när några klipper sig allt burgnare
medan folkflertalet häftats med skäggen i brevlådor.
Fattigdomen har inte Nobelprisen övervunnit,

insinuerade senast Günther Grass i sin Nobel-
föreläsning
på Börshuset och glodde stint på de
välondulerade
iförda en stass, som knappast lämpat sig för
kastvedshuggning.
Rene Char kallade lärkan både
himlens första glöd och dagens första hetta.
Han såg henne som en chagallsk klockstapel
upprest i skyn, med en fri andedräkt i flykten.
Helst ser jag henne ridande på vindarna
över landsvägen ned mot Österfors
eller vid Gråda by i riktning Västerfors,
där året 1927 Gunnar Ekelöf vacklade berusad,
icke av sommar, förälskelse eller husets sura vin
utan av den persiske poet han brottats med,
här där ännu Grådaforsen otyglad dånade.
Jag minns en vår, ett lärksurr utan like ...
och efter denna höga, högsta vår: tystnad,
ensamhet.
Sen dess har en tunn blyerts ständigt svärtat
de nakna skrivarken,
som vore jag en jagad, ständigt flyende,
noterande och omtagande,
för att slippa linda minnesrullen bakåt,
åter till den dag, då allt som levde i mig,
då det som varit jag nu inte längre, då det som
skulle, det som ämnats

då, den dag då allt, då det som,
det som inte skulle hända ändå hände,
då allt som dittills varit jag
och inte längre, ofattbart, var jag.
Och den därovanför heller icke längre,
icke såsom innan, innan det brändes ett oläkligt
hål i mig,
icke heller lärkan var
som då tillförne ...

Orren

Just så, om från Olsjömossen
eller en myrplätt sex mil norr därom,
vid Norasjön och vårvintern 1963,
inte *kollerollerock* som Rosenberg tolkat det,
utan just så, (sic! skulle rektor Gunnar Furuland
noterat)

som Bengt Emils öra avhört lätet,
ljöd det efter sjöstranden och in i granskogen,
då, långt innan Lotto-vispans snurrande,
som en genomskinlig brännvinsapparat,
på något egenartat vis fått blanda ljud
och känsla samman inombords i mig
genom kulornas roterande *kullrande* rörelser
(och detta timar alltid innan Helgmålsbönen
lördagkväll

att Mammon och Herren snuddar vid varann,
på skilda sändningstider visserligen,
men i samma licensavtalade kanal).

Ändå är det svårt att lyssna in

orrkullrande lätet,

man sitter mest och är förbannad
och väntar på ett seriöst program,
det är ju ändå det vi löst licens för,

men nu, när världen svälter, tjetjener saknar tak-
skyl, då finner man opp en apparat som
sorterar
numrerade kulor,
just det, kulor,
tala om den bakvända visan, ja laxen han kliver
i eketopp.
Sic! där kommer lätet in från Olsjömossen
eller myren väster om förläggningsen vid Noran,
det *kullrar*, alltså inte kuttrar, inte heller kular.
Mer liksom att det bular i små likaljudande
repriser,
på avstånd hopsinkade lika lösligt som vattenringar,
närmast som när ett eko upphinns av sitt eget eko.
Där gör Bengt Emil en viktig distinktion,
man kunde kalla den distinktiv
utan att för den skull erinra om snus och gyllne
dosor.
Att jag sen för ihop detta med Lotto-monstret
är en konstig sammanblandning från min sida.
Jag har varken spelat på Lotto eller trav
och de tipsrader jag lämnat in kan räknas på ett
finger.
Jag tycker Sverige "ha vurti e spelhåla"
där inte längre färdigheter och meriter räknas
utan mera hokusfokus, ödestro och tillfälligheter
fått bli bräckjärn i ärna, bärna, get-konformiteten.
Tur finns inte. Blott slumpen finns.

Eller: ha "röta", som vi sa på bruket hemmavid.
Vad har nu orren med det här att göra?
(Ibland behövs faktiskt omtagningar och nya
horisonter).
Jo, den vårvintern 1963, de där disiga dagarna
med fotsdjup snö i massavedsbleckan,
där vindfällena mot fallet var legio
och barken på granarna seg som Toy och PK
hörde vi orrarnas,
just det, *kullrande*, läten,
innan vi begynte rycka i snörena
och vika oss som fällknivar
vid stammarnas rothalsar
och såga så att blåroken
stod som vispande kurbitsmålade kvastar
omkring oss.
Inte "kullra kull" och inte som kullret i
kullerullvisan
men *kullra runt* som i ett Lotto-rör,
eller som *nist knota*, som kullerbytta heter på
gagnsmål,
just så, sic! ett rullande och ändå småkantigt
ljud,
ett ljud som tecknat skulle likna ett grodyngel
med en mycket svagt utvecklad svans,
en svans med en mycket liten knorr på
som där i en av världens mest obehövliga
upppfinningar

Lotto-röret med numrerade kulor,
signifikant eller signifikativ som tiden
men civilisatorisk som det erbarmliga uttrycket
”religiös underhållning”,
ack ja, galbackar tycks också vara poetiska.
Det var den våren jag högg bit
på rakt ackord
och livet behöll ännu hemligheter och mening.
Det liksom *kullrade* inombords
fast ryggvärken satte in sista timmen
vid bitbarkningen och hopdragningen,
och stubbgeneralen Roland
hotade med att städa upp på förvaltningen
för att han upptäckt ett par tre stubbar
kapade ur vindfällan som sträckte sig
en halv tum över de tre tum över högsta rot,
som huggarinstruktionen tillät.
I historiens ljus, han var rädd för oss,
som nu hade mer än fjun på överläppen
och rejäla snusbussar under densamma.
Han skulle näpsa oss som skaffat oss
utbildning,
och talade, som om han varit ensamägare
till Stora Kopparbergs Bergslag,
fast han var lika mycket löneslav som vi
under Håkan Abenius,
och snart skulle han vara lika mycket överflödig
som vi andra med näsan nere vid fällskäret.

Endast orrens *kullrande*, om i olika rullningar
med lokala halsgrops ljud, dialekter, är evigt.
Varde ock nu detta sagt och framburet
vid tidens altare av Lotto-lotterimaskiner,
mischmasch, såpopperor, bantnings- och
föryngringskurer.
Var och en *kullrar* efter sin näbb, näpst
och därtill nödig eller onödig. Amen!

(22 jan 2000)

(Tillägnad Bengt Emil Johnson, Räfååla)

Sädesärlan

Anländer i snösmältningens slutskede
och islossningens början.
I sista slädföret, sa timmerköraren.
Oftast samtidig med hästhoven,
som frikostigt stänkt bladguld
i landsvägsdiket.
En outhärlig tidningsnotis.
Lätt på foten som Maradona
eller Kurre Hamrin.
Hastig, trippande gång,
intensiv forcering,
tvärstopp, som vid en nedtagning,
vippande: på håll, på grusgång.
Sitter på flottbroräcket,
bittida, sent;
huvudet hit, huvudet dit.
Huvudstupa ned på pontonen,
kniper något förbifarande,
avvaktar, vippar stjärt,
nickar, tvärvänder.
Tar om som en repeterande fax.
Tur och retur flottbroräcket.
I Gagnef benämnd strandila och plogila.
Prästerlig, med *alba* i latiniseringen.
Både stads- och glesbygdsbo.
För årstiderna omistlig.
För hjärtat ett dubbelslag.

Seglare

- två varianter

Svalor pilar vintertid
mest i klassrum,
där bara krokarna
för kartor över Palestina
kvarsitter vid taklisterna.
Svalorna övervintrade
i vetenskapen halvtannat
århundrade på sjöbottnar.
Sådan var upplysningstiden.
Tro inte allt som står i böcker
eller utsägs på torg.
Dårfinken är vår tids mest
utbredda fågel
och kännetecknas som envar.
Flyga som svalor ville vi alla en gång
innan stabbigheten,
långsamheten, liknöjdheten, senfärdigheten
tog oss i anspråk.
Sällan ser man numer
fler än en;
ekot av snöskyffeln
hinner numer knappt förtona
i gubbårens sammanflutna årstider.
Fan, så ful en vurti:
trångsynt, inbilsk, frodig i hullet.

Tillags har man aldrig vuri,
ständigt det ena å andra,
oftast bådadera, i vägen,
den vägen där *jag* skulle fram.
Alla färdvägar belagda med tjälskott.
Svalan som en sotflaga
mellan molntapparna,
torkduvan som en spermafläck
på ett brudlakan av blaggars.
Tung som en gråsten
hoppade jag längdhopp
med dottern för sex år sen.
270 centimeters utfärd i rymderna.
Att jämföra med svalors flykt.
Fast de små plogstjärtarna,
som saxade ur sotat papper,
landar ju inte en gång.
Man blir trött av himmel också,
moln och blåsväder.
Fan skulle vara en svala,
då slapp man möta den jäkeln
så ofta!

*

Rene Char påstod att tornsvalan
ropade ut sin glädje.

Av samma mening var Haqvin Spegel, läsvärd i
sin naiva hänfördhet ännu idag.
Om svirrandet är en glädjeyttring
är väl närmast en tolkningsfråga.
Bygga upp har sin tid,
resterande tid tycks ägnad åt uttolkandet.
Drar stråkdirag över gårderna
gör den, från bittida.
Blott ett tränat
mot himmelen upplyftet människoöga
kan kvarhålla
seglarens färd
mer än tolv rappa sekunder.
Knappast i motljus förstås.
Knixar till som bevingad harpalt
och är borta ur blickfånget.
Backsvalorna i barndomens grusgrop
på byns undantag,
togs ofta för fladdermöss.
Hastigt sköt de sig ut
från den perforerade skärningen,
raspade i luften som välbrukade sandpapper
över ett sorgfälligt rubankat arbetsstycke
i en skolslöjdsal i efterkrigstiden.
Som grå lerspjut kastade ur ingenstans,
slängdes de in i de smala meterdjupa gångarna
och var borta i tidrymden svinblink.

Barndom adjö, tennsoldater lediga,
backsvaletiden en glömd parentes.
Tallskogen har återtagit byns grustäkt.
Framtiden har vänts
till ett tillbakatittande.
Tornsvalan, en seglare icke för mig.
Mig har grävarena roll anförtrotts.
Utsikter har aldrig kittlat mig.
Högre än som fastnubbare på byggen
av underlagspapp nådde jag aldrig.
Ära vare Fadern och Sonen
och den vindtäta blåblusen i snålblåsten.
Backsvala, en gång en sekvens
i mitt barnsliga seende,
nu återfunnen i minnets bakvända kikare.
Riparia riparia,
min Gud, min Gud,
varför har jag aldrig funnit meningen
med tinnar, utsprång och torn.
Och på rening och mening aldrig fått korn
och lessnat med åren på kullornas bakar,
signerade Zorn.

Rödstjärten

Som skulle hannen ha kommit i vägen
för en klappalätt
på en stämplingspost i furuskogen
och fått som eftersläng
ett slag av rödfärgspåsen
som en rotstämpel på stjärten.
Eljest verkar hannen ha vippat bakdelen
i ett kar på ett uppländskt tegelbruk.
Roströd, glimmande,
som ett utstänkt kol från en bysmedja
far den tidiga mornar
genom min trädgård.
I folktron i ständigt vanrykte.
Ofredades den på bondgården,
stänkte den genast blod i stävan.
Byggde den bo i huset
var det dags att höja brandförsäkringen.
Febril som en stenskvätta,
benämnd vippstjärt och kvickstjärt;
rödspurv och furulus.
En mästerlig imitator.
Dess egen sång är flöjtlik,
klar, rik på slingor och melodier.
Stundom vemodig

som ett epigram av Runeberg.
Var gång den far min blick förbi,
kommer jag att tänka på Publilius Syrus,
en mimförfattare av syrisk härkomst
förd som slav till Rom, där frigiven:
Amoris vulnus idem sanat, qui facit,
("Blott den, som givit kärlekssår, kan bota dem.")
Mycken tyngd och orättvisa
får den bära oförskyllt,
kvickvingen, tegelstjärten
med ett glödande kol vid hjärtat.

Duvhöken

Skapar oro i lönnkronorna
vid de avsnörda lokorna.
Kretsar, och ständigt under kråkors skrän.
Smyger på sitt byte,
under låg inflygning.
"Bättre en duvhök för mycket
än ett kommunalt kråkskytte",
sa en sakkunnig vid ett snusbyte.
Också en inbiten stugsittare
med tummen vid en martinsondikt
och pekfingret på en maxim av Ekelund,
där denne jonglerar ismer och trosbegrepp,
kan, framme vid skrivbordet,
över ett fält av möjlig snö
och skidspår i relief på en långgräst linda,
upptäcka den lifsens oro på mark, i kronor
som den spräckelbröstades närvaro frambringar.
En kort tidrymd drar den vingvig
fram över isbräm och tuvåker,
kartig strandbjörk och stukad vass
skrämmar en harpalt ur legan
men tvekar, lyfter
och försvinner ur blickfånget.
Åter ökar volymen på kråkornas skrän. Nu hörs
den längre västerut, åt Österfors

och kringelikrokvägen Gunnar Ekelöf raglade på
året 1927, några år före *sent på jorden*
i vilken tre orimmade fågeldikter ingick
ur vilka jag sliter loss rader som dessa:

*"då drömmen slocknat är det tid att vakna min
själ är slut, min stjärna inflammerad
min röda vilja sliten nog att sakna
det anförtrodda ljuset jag förskingrat."*

Trädkryparen

Står aldrig på skallen
som nötväckan.

Sjunger njutbart
som tonstämd av Mozart.
Sammanliknas i hastigheten,
beroende på avstånd och vind
från näbb till mottagaröra,
med blåmes och koltrast.
Rörelseschemat som en snörlek
i flinka flickfingrar på en skolgård.
Klättrar stötigt sickande,
sackande uppåt stammen,
gör en störtdykning
till nästa stams rot.

Morgonen den 24 mars år 2000
en kvart över nio
på hemmanet Lennheden 28
i Borlänge kommun,
den tjeg där mina förfäder
högg kastved åt tunhukarna
och där morfar hackslog i slänterna,
står jag orörlig fem meter ifrån
ett febrilt verksamt trädkryparpar,
förundrad över deras rörelsemönster
och sköra visslande,

som silade tonerna ut
ur grant borrhade rör av glas.
Hyndan bekommer dem inte.
Plötsligt är de bara ur sikte,
borta i en annan alder.
Mot sista korniga snön,
den vassa solen
och de blågrå, silvriga stammarna
är de svåra att återfinna,
de flyter in i den samhörighet
som är vår och allas.
Femte skapelsedagens
mest oregelbundna trädgångare
men ständigt med skallen
på rätt köl.

Stjärtmesen

Stannfågel som håller ihop i smärre flockar.
Själv har jag sett i sammanlagt 40 sekunder fem
exemplar vid tvenne tillfällen i år. Dock i sam-
ma fåbodskog. Vid en göl i Siljansnäs jagade jag
den fåfängt med kikare. De andra i fågelskådar-
flocken såg den, inte jag.

Erik Rosenberg skriver: "Ehuru förekomman-
de icke så fåtaligt i de flesta trakter är han föga
känd av folket". En lite krånglig men fullt för-
ståelig mening skriven utan kommatecken, som
hade det gällt en poet eller tonsättare, bosatt på
trakten men icke medräknad i populationen.

I lövskog trivs den, helst i sådan med sälg och
döda stammar. Faktiskt så okänd att inte ens
Carl-Herman Tillhagen omnämner den i "Fåg-
larna i folktron".

Själv anser jag stjärtmesen vara en av de
vackraste fåglar som kommit för min syn. Lågt
satt den, nästan som hade den varit en gran-
skande stubbgeneral i en bolagsskog vid högsta
rot, som det stod i huggarinstruktionerna på
handverktygens tid. I samma telning satt ett par
i var sin svajig kvist alldeles vid slätterkanten i
södra hörnet av en slätterlada. Och vid båda till-
fällena yxar det vid en av de sista dagarna av

sommaren, innan frosten ådrade rost i löven med den breda hornsuggan höst. Stora tunga pärlor av glänsande dagg hängde i gräsen i det vassa solljuset.

Att uppkalla något så vackert, så snödroppelikt, efter bakkroppen har alltid stört mig. Bristen på fantasi ser jag som uppenbar. Ändå är just den långa stjärten karaktäristisk. Min invändning berör min uppfostran, och detta faktum att jag levt i en tid när stjärten exponerats och exploaterats. Ändå kan man förstås inte kalla en fågelstjärt för svans. Svansmes? Nä, det duger inte! Det kan låta lika löjligt som det lät, när en kvinna från samma by som min mor, var för pryd (uppfostran igen!) för att använda ordet tjur, och i stället drämde till med "manlig ko". Stjärt var något man undvek att säga. Om bakdelen talade man inte i onödan. Annat blev det när jag hamnade bland skogsarbetare. Då blev den kroppsdelen det enda stället man skulle ägna kyssandet på.

Förresten inleder Erik Rosenberg presentationen av stjärtmesen med ett veritabelt rättstavningsstycke: "Stjärtmesen tillhör ett särskilt släkte och skiljer sig i flera avseenden från övriga mesar". Osökt kommer jag att tänka på Lasse Backlund i Leksand som gick lantmannaskola samtidigt med mig. På rättskrivnings-

provet skulle ordet scherp stavas. Lasse Backlund skrev till lärarkårens förnöjelse: svångrem! Man får inte vara dum. Lasse Backlund klarar sig som bonde än idag. Om hans kossor bär plastöron, förmodar jag att dessa utsmyckningar är ditsatta under tvivel och vånda. Krusiduller eller lånta epåletter var inget för Lasse Backlund.

Stjärtmesens stjärt är väl tilltagen. Andå är det för den vita huvudbonaden som denna fågel drar uppmärksamheten till sig. På något vis liknar stjärtmesen de norska skidlöparmössor som användes på Olav Ökerns och Halgeir Brendens tid vid olympiaden i Holmenkollen 1952.

Fåglar

Vårdagjämning årtusendets första år.
Hårda vindar, stormvarning.
Fyra svanar på låg höjd,
tror måhända isbrämen i trädgården
vara en insjö i jordbruksbygden,
böjer missnöjda av mot Österdalälven.
Hundskit och fingervantar
i dikeskanterna.
Ännu ingen tofsvipa på gärdet.
Skatorna träcklar allt intensivare
på sin björkkvistboll i lönnen.
Bara gråkråkor i plöjdoma
och en tät stålgrå flock av kajor
svajande i skyn som i ett klädstreck
utdraget från kyrkspiran
till storbjörken vid skolgården.
"Du har engang kendt en Pige,
du ikke kunde glemme, Johannes".
En svag blyertslinje struken under meningen
i Martin A. Hansens roman "Lögnaren".

Ack ja, livet är ett räknestycke;
saknadens dagar, tillgiftens.
Kan verkligen någon av hjärtats kraft
förlåta den som stal hjärtat ifrån en?
Mitt i vårbruset, isvindarna;
talgoxens preludium.
Om tvenne månader morrar
gräsklipparen över isbräm och vissentuva.
Åren går ju: såren består ju.
Och jag och du blev aldrig: vi!

Domherren

Sex domherrar knipsar frön
ur ölandstoken vid stugknutan
en frostfränt solbestucken dag i januari.
Också pilfinkarnas stämmor
blandar sig i domprostarnas gnisselvisor.
Litteraturkritikern Bengt Jonsson
tittar in i skrivarstugan:
köper tre flanellskjortor
och två par strumpor i Bokboden.
Vinden är bitsk och narar kinderna.
Snön kastar, ryker över gårderna.
Elvabussen far förbi
med fikna käringögon i:
de glor som såg de tomtefar
kvarglömd och dagvill
bland böcker, kalsingar och strumpor.
Domprostarna ger sig av efter lunchen.
Syns inte mera kring skrivarstugan,
den vintern året 1987.

Koltrasten

I folktron är den sällsynt,
enligt Tillhagens noteringar.
Ramsvart som en bohuspräst
sjunger den sin mässa
med en djup behaglig alt.
Hambotakt höll den i Värmland,
enligt den hittordade Rosenberg.
Under vinbärsbuskens grenar
höll den till i min barndom
vid den numer kreatursförgättna fäboden.
I själen fäster den girlander
som pendlar mellan högsta lyckans lov
och största smärtans;
förskoning och förlust.

Skatan

Spatserar på tegeltaket
som ägde den hemmansrätt.
Bygger högt och lågt
efter förutspådd väderlek.
Redan på julaftonen
kan den iakttas
med en kvist i näbben.
Bygger utan planritning
och byggtillstånd;
trotsar förordningar,
lagar och bestämmelser.
Tjyvaktigheten ligger i blodet.
Mest hör tjuvnaden till förtälet.
Tog en märkrökt dyckertspik
och vingade iväg till risredet
i den hamlade lönnen
mitt emot sångarpastorns.
Fracken glänser alltid blank
oavsett väder och årstid.
Just flygga ungar
kan dock se malplacerade,
taniga och oborstade ut.
Att överleva: ingen självklarhet!

Kungsfågeln

Sisar högt med knappa intervall.
Bofast ytterst på de yviga grenarna
högst upp i granarna,
gärna i träd angränsande
till hyggen, brända
och blädhuggen skog.
Kortväxt i trång kostym
ryttlar den vid näringssök.
Strimman av äggul färg
påstruken rakt över skallen
bestämmer dess art.
Kallväder hatar den,
då dör den i tusental.
Boet är ett fulländat mästerverk
svarvat av mossa, växtfjun och fjäder.
Av de bevingade fåglarna i Norden
är den minst i två avseenden:
längd och vikt.
Detta kompenseras av det stora anlalet,
som man mera hör än upptäcker
med spejarögat.

Fiskgjusen

Sivar Arnérs novell Luft och vatten dras den fridsamme fiskgjusen av storgäddan ned i djupet och drunknar. Det är en storartad novell, som aldrig upphört att fascinera mig. Efter den sista novellen i Mörkt och ljus, en Delfinbok, som jag inhandlat på någon bokrea och som kostat mig 2,25 kr inkl moms, har jag gjort en blyertsanteckning när boken varit läst: 7 april 1971, står det. Det har alltså gått mer än 30 år sen jag läste novellen första gången och jag har ofta erinrat mig den.

Fiskgjusen ger sig ut på jakt; stryker fram på fiskgjusens karaktäristiska sätt 20 meter ovanför vattenytan, bromsar, gör en sned snabb nedåtfärd, hugger de väldiga klorna i gäddans rygg. Men gäddan blir honom övermäktig.

Gjusen fick inte sjunka: "om vingarna alldeles gick i vatten, var han förlorad. Han smalnade greppet, kände framklorna och bakklorna mötas inne vid gäddans ryggkotor, han skulle vrida loss ett stycke ur hennes kropp och flyga bort med det".

Inom mig har jag känt ständigt denna brottningsmed det övermäktiga i tillvaron. Det är som skulle jag varit förenad både med gjuse och gädda. Och striden har alltid gällt att upprätt

hålla tron på tillvaron och tron på att tillvarons ljus inte skulle vara fåfängt. Ändå har jag fotat om mitt liv och anpassat stegen efter min framkomliga förmåga. Endast långsamt och i krok har jag tagit de steg min kropp och karaktär egentligen aldrig förmått.

Men precis som den lilla tunna sågkilen mäktar ställa ett vrenskande träd lutande åt rätt fällhåll, så har livet rättvänt för mig. I motvind har jag stått, mot vinden har jag gått som hade jag ett ärende av heligt slag. Ärendet har alltid gällt att värna om de minsta och förskjutna. Ty någonstans inom mig finns lagrad berättelsen om fiskgjusen i Arnérs novell.

Ett liv som plockar skräpfisk ur djupen och spånor från vishetens träd, kan måhända sist och sinnerligen stå som ett signalement och bevis över min levnad. Att jag, som alla, älskat, svikits och förtalats. Men aldrig har jag tagit tyngre tegel i min ränsel än att jag efter en tids nödvändig hopsamling av krafter, orkat resa mig och gå vidare som hade jag ändå ett ärende och budskap att överlämna till dem livet farit illa fram med. Som hade också jag ett ljus att bringa till dem som fjättrats av mörkret.

Gråsparven

Gråsparven hänger inga emblem
över sin bonings grindhål.
Den bara bor där inne,
lägger sina ägg,
kläcker sina ägg.
Märkvärdig och oförklarlig
är kärleken: gråsparvens, människans.
Den burrar bringan,
hoppas omkring
som höll den liv för möjligt.
En nyans av grått, av brunt, av svart.
Sällan såg jag en vackrare fågel
på stans trottoarer i februari.
Frödingskt gråbergsgrå gråsparvar
på gatans gråbrungrusade trottoarer.
Vid busshållplatsen stod de riktigt nära som
hade också de löst månadskort.

Lövsångaren

I storbjörken flöjtade lövsångaren
som ett ljus tonstycke av Chopin. Tretums-
spiken gnällde
som osmorda hängjärn
när kobenet arbetade ur dem
från regler och formluckor.
Storvästen fick hänga kvar på kojspiken.
Lensolen smög in i källarvalven
och slog reflexer i spillvattnet.
Den berusade sångaren drog ut solosången
medan timmermannen i randigblusen
bände tretum och kvartsstav
ur formluckor och spikreglar.
Stundom flöjtade också den randblusade
med trutande läppar över snusprisen
i sitt försök av härma Chopins droppande piano klink
och Mozarts pruttande bleck i hornkonserten.
I ett stumt parti gled liksom lövsångarens aria
in mellan tretumsspikens utdragsgnäll
och förtennade den med timmermannens
pruttande vårvissling.
Strax efter kafferasten vid tretiden
skiftade storbjörken mässhake
från knoppsvälld dimula till spädgrön
försommarkolorit.

Strömstaren

Första söndagen efter nyår; barmark. Vi far på cykel i utkanten av Gråda by. Stannar en stund vid Marielundsbron, i höjd med Katthällen. 1927 fingick Gunnar Ekelöf den slingrande vägen mot Österfors. Älven var då ännu oreglerad. Kraftstationen var bara påtänkt. Gagnefskungen hade dränkt sig, ertappad för att han stulit bolagsstukat timmer. Även sonen tog ett skutt i böljan till följd av olycklig kärlek.

Där vid strandskonungen sitter den uppkrupen på en utskjutande sten och vickar med stjärten. Dyker, kommer upp. Låter sig flyta med en isskärva ett stycke nedströms. Upptäckt i sina göranden vingar den snabbt iväg en hårsman över vattenytan till strandbrinken vid Leksands Gråda.

Gunnar Ekelöf kanske stod en myggig kväll vid stranden och följde med blicken den brusande älven. Kanske såg han forskarler med det vita stärkskjortbröset, eller rent av hörde den sträva vokalen i allt sisande, strömmande.

Gunnar Ekelöf stannar i minnet och blandar sig in i episteltexten, som läses i Djura kapell

denna söndag, den första efter nyår, 65 år efter det Ekelöf varit gäst på Marielunds pensionat, där fröken Silverhjem, "något fjollig" som han anförde i ett brev till sin faster Hanna, härskade. Här mellan björkarna och de gärdslada hagarna steg han berusad från vägkant till vägkant, berusad av en persisk poets sånger, raglande i sin invärtes människa den slingriga vägen mot flottbron i byn Österfors.

Blåmesen

Sommartid sätter den sig högt i lövkronan,
ett otränat öga märker den inte.
Vintertid dinglar den vigt
som en siska i hängbjörken.
En kanalje vid fågelbordet.
Morsk som en oskolad, dumdryg beväring.
Störtdyker, gör sig bringbred.
Hugger för sig.
Flyger i lä med frö och talg.
Kollektivt inställd.
Varnar effektivt för sparvhök.
Eljest är hannens läte svirrande, silverklingande.
Vid badsjön hackar den gärna i rörpiporna,
där isen bánt bryggorna på skrå.

Lavskrika

Linné kallade fågeln för en olycksbådande pratmakare. I Norrland erhöll lavskrikan många lustiga benämningar. Rykten förmälde, att skogshuggare, som matat den föga folkskygge men ändå smått diskrete skrikfågeln, huggit sig i knän och vader, då de gett den bröd och sovel.

Om en jägare mötte en lavskrika på skogen, var det lika gott att lomma hem från jakten och i stället ställa sig på vedbacken och klyva spisved. Jaktäventyret fick vänta till tjänligare tid. Trettonhelgen 1967 for jag själv på frieri till Malungsfors men fick vända åter hem som ungar-karl för att på närsikt begrunda den värld av uppgivenhet som befolkade mitt sinne dessa mörkrens är. Lavskrikan låg som en stor duntuss mitt i fågelbordet där hos Ingrid. Många år senare förde jag ihop fågelns närvaro med det misslyckade kärleksmötet i en kammarsäng på övervåningen i Malungsfors. Måhända var det orättfärdigt gjort mot *flarnskrikan*, som den benämndes i Sölve Forssells ådalsbygder.

Tofsmesen

Ende mesen med fjädertofs.
Ändå synnerligen svårupptäckt.
Ses aldrig på bygden.
Haller sig konsekvent
till barrklädd gammelskog.
Någon gång dock
noterad synlig i blandskog.
Locklätet är enkelt
men omisskännligt,
smått rullande: pirri,
pirri, pirriritt.
Trofast sin trakt
håller den samman parvis.
Ständig och ihärdig hamstrare
av insekter, spindlar och frön.
Murar in vinterförrådet
under grankvistarna;
kamouflerar gömstället
med lösryckt bark och lav.
En sällsynt särling,
en länk i skapelsen.

Entitan

Strax norr om Gålsjö kursgård
en adventssöndag året 1991
falkar en ensam entita
i en björktelning,
kvarställd vid allmänna landsvägen
till Sidensjö.
Den som sökt bevara ett förtroende
miste som en fågel ur handen
allt det som legerats mellan dem
och vandrade nu ensam bort
mellan granarna,
som pudrats av nyfallen snö.
En entita i en björk dock minnet bevarar.

Grönfinken

Den mentalsjuka mannen i ulster
tar dagliga promenader i sjukhusparken.
Han varken ser eller hör
men våndas i sin melankoli.
Plötsligt medan han snyter sig
ertappar han minnet med ett ljud
från sin barndoms glesbygd:
kanariefågeln med grönt bröst.
Nervsjukingen spanar mot sälgens krona
och finner en handfull grönfinkar.
Han erinrar sig vintern -64
och fågelbordet hos henne
han en gång älskade
men som svek honom.
Inom honom stiger en värme
nörd av levande närhet.
Åren har farit. Hon har lämnat honom.
Illa har han farit alla år sen dess.
Gester och förställningar, mest,
tonfall av kryperi, förljugenhet.
Kvar står denna rena fågelton
och kroppens farna värme
i ett minne, högt och rent.
Så vingar flocken vidare ur vinterbjörken.
Han promenerar raskare
som upptäckte han från ingenstans
en möjlighet som fågelvingar,
flygande bort till henne han förlorat.

Sidensvansar

Fingret i bladet stavar namn och årtal,
kortversen eller psalmstumpen.
Och denna yttersta grådag
under skylös himmel
nås han av ett vänt besök
av hundrade vingar.
Ett flaxande besked om livet, därute.

Sidensvansarna förmörkade himlen
och skänkte trösteljus.
Paradisträdet jäste av frukter.
Berusade vingade fåglarna
vässande ringljudet.

Och fingret pekar i dödsrunorna
namn på läskamrater och beväringar.
Sin egen pågående nedförsluta
i plågsam åtanke
alltmedan sidensvansarna
pilliknarkade vinröda paradisäpplen
under den disgrå decemberhimmel,
som blev hans sista att erfara.

Större hackspetten

Talrikast av brokspettarna.
Trummar ettriga vårsolon
från telegrafstolparna.
Bågflygen kring fåbodstugorna,
hackar i stam; lyfter.
Ser smått filosofisk ut
mellan serenaderna.
Lägger skallen mot stammen.
Lyssnar, som fanns en möjlighet.
Påminner den stunden om en skald,
som tappat rytmen i ordriktningen
och nu söker vägar bland adjektivens snärjen.
I snösmältningen märks spettsmedjorna.
Räkna kottarna, multiplicera med fjäll
och du finner fröantalets summa.
Trivs i alla sorters skog.
Ger sig också på småvillor
i städernas utkanter.
Finns talrikt beskriven i mytologin.
Gästar ibland också fågelborden.
Hack, som tillvaron gestaltad i en dikt
av förre kastvedhuggaren Aspenström
på Torrbo-skogen.

Kanadagåsen

Fågelskådaren Bengt Berg kan den innerligt
tacka för sin utbredning i Norden. På lättet tas
den påfallande ofta för sångsvan. Kommer i
flockar som kan förmörka ett snesland.
Trumpetar, går ned för landning på en
potatisåker eller ett sädesfält. Betar helt nära
männi-skan. Ger sig åstad och är borta i långa
tider. Återkommer med hornstötter. Kliver i
stubbåkern som vore den stationär. Äter en
blandad kompott av mask och kräftdjur, gräs-,
gädd-, ål- och hårnate, grönslick med flera
vattenkrävande växter. Ejdrar trivs i dess
skyddande närhet. Kan ge sig in i svåra bataljer
med grågåsens hanner; går inte alltid segrande
ur striden. Hannen sträcker bröst, som ägde den
mantal. Honan halvt dränks när hon paras.

Författare nämnda i samlingen

Sivar Arnér, idag en glömd prosaist, som gjorde sig bäst i det korta formatet.

Werner Aspenström, diktare från Norrbärke i Dalarna, skrev bl a dikter om gråsparvar och kvitterbuskar.

Bengt Berg, ej att förväxla med Bengt Berg i Torsby, författade en lång rad naturböcker.

René Char, blev trogen det provensalska landskapet i både liv och dikt.

Gunnar Ekelöf, tillbringade några veckor på Marielands pensionat i Gagnef år 1927, flera nedslag i hans diktning pekar tillbaka på denna vistelse.

Sölve Forssell, plåtslagarutbildad, journalist, vissångare, gav ut en vis- och en diktsamling.

Gunnar Furuland, folkhögskolerektor i Malung, yttersta orsaken till att denna bok och övriga böcker av denne före detta elev kunnat utkomma.

Günther Grass, tysk Nobelpristagare.

Eskil Gustavsson, en gästrik författare med många arbetsskildringar bakom sig, idag glömd.

Martin A. Hansen, dansk diktare mest känd genom romanen och filmen Lögnaren.

Bengt Emil Johnson, lyriker, kompositör, pianist; höll i programmet Utsikt med fåglar.

Emil Hagström, ådalsk lyriker och koltecknare med ett fattigt och brokigt liv bakom sig.

Bo Jonasson, härjedalsförfattare, skrev flera romaner med bittra upplevelser skildrade med humorns gudagåva.

Bengt Jonsson, novellist och litteraturanmälare i Dala-Demokraten.

Erik Rosenberg, en oefterhärmlig fågelkännare.

Johan Ludvig Runeberg, vars epigram det än i denna dag är en njutning att läsa.

Lucius Annaeus Seneca, romersk filosof, framlade i brev och dialoger sin stoiska moralfilosofi; lärare till Nero.

Haqvin Spegel, biskop i Skara 1685-91, hans diktverk Guds verk och vila är en naiv och frodig skapelseberättelse njutbar in i denna tid.

Carl-Herman Tillhagen, författade fackböcker om bergsbruk, skogar, fåglar och utedass.

Innehåll

Bergfinken 47
Bin 21
Blåmesen 90
Bävern 38
Domherren 80
Duvhöken 71
Dödgrävaren 15
Ekorren 36
Entitan 93
Eptesicus nilssoni 31
Fiskgjusen 80
Fåglar 72
Fältharen 32
Gråsparven 86
Gråsuggan 5
Gräsand 57
Gräshoppan 9
Grävlingen 39
Grönfinken 94
Hermelin 40
Huggorm 26
Humlor 20
Igelkott 29
Jordlöpare 12
Kajorna 51
Kanadagåsen 97
Knäppare 16

Koltrasten 81
Kråkan 46
Kungsfågeln 84
Lavskrika 91
Lärkan 56
Lövsångaren 87
Mjölbaggen 14
Morkullan 53
Mullvad 27
Myran 43
Mården 45
Nyckelpigan 13
Näbbmus 26
Ollonborren 19
Ormslån 24
Orren 59
Paddan 23
Rå 41
Räven 37
Rödstjärten 69
Sandödlan 22
Seglare 66
Sidensvansar 98
Silverpilar 8
Skatan 82
Skvadern 34
Skogsharen 36
Snigeln 3
Snoken 25

Snäckan 6
Spindeln 9
Stjärtmesen 76
Strömstaren 88
Större hackspetten 96
Syrsan 11
Sädesärlan 64
Tofsmesen 92
Tordyveln 18
Tretåig hackspett 50
Trädkryparen 73
Torkduvan 54
Tusenfoting 6
Törnskatan 48
Vesslan 44
Vårtbitaren 10
Älg 42